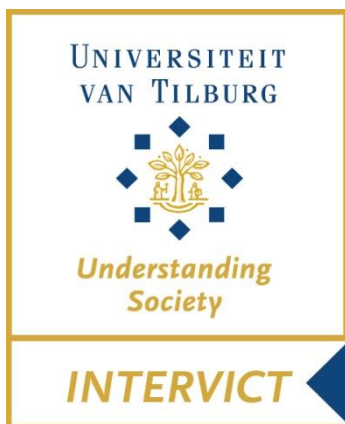

Eindrapport

Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers: een replicatiestudie

**M. Bosmans MSc
Dr. A. Pemberton**

Postadres

Universiteit van Tilburg
INTERVICT
Postbus 90153
5000 LE Tilburg

Bezoekadres

Montesquieu gebouw, 7^e verdieping
Warandelaan 2
Tilburg

Telefoon 013-4663526
Fax 013-4663546
INTERVICT@uvt.nl
www.intervict.nl

Tilburg, 5 september 2012

VOORWOORD	3
1. Inleiding	4
1.1 Strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers	4
1.4 Leeswijzer	7
2. Methoden	8
2.1 Steekproeftrekking	8
2.2 Aanvullende dataverzameling	9
2.3 Data-analyse	9
3. Resultaten	11
3.1 Inleiding	11
3.2 Kenmerken steekproef	11
3.3 De eis van de Officier van Justitie	14
3.4 Het vonnis	18
4. Conclusie	27
5. Literatuur	30
Samenvatting.....	31
Bijlage 1: Checklist dossieronderzoek.....	35

VOORWOORD

Geweld tegen politiepersoneel, ambulancemedewerkers en andere beroepsbeoefenaren is een fenomeen dat vaak voor onrust zorgt in de maatschappij. Politie en justitie hebben van preventie en repressie van dit soort delicten een beleidsprioriteit gemaakt. Onderdeel van het beleid is de strafvorderingsrichtlijn van het Openbaar Ministerie inzake geweld tegen kwalificerende slachtoffers, waartoe de eerdergenoemde beroepsbeoefenaren behoren. De richtlijn impliceert verhoogde strafeisen –inmiddels een verdriedubbeling -in zaken met dit soort slachtoffers.

In het onderhavige onderzoek staat de omgang van de rechter met zaken met kwalificerende slachtoffers centraal. Ook de zittende magistratuur heeft aandacht voor het bijzondere gewicht van deze zaken. Zo heeft het Landelijk Overleg van de Voorzitters van de Strafssectoren van de gerechtshoven en rechtbanken (LOVS) in de oriëntatiepunten voor straftoemeting (waarop de rechter zich kan baseren bij het opleggen van een straf) tot uitdrukking gebracht dat geweld tegen gekwalificeerde slachtoffers zwaarder wordt bestraft.

Twee jaar geleden voerde INTERVICT een onderzoek uit waarin de vraag centraal stond of het vonnis van de rechter in dit soort zaken meer of minder afweek van de eis van de officier van justitie in zaken zonder kwalificerende slachtoffers. Het voorliggende rapport is een herhaling van dit onderzoek, nu met data uit 2011. Gelden de conclusies van toen ook nu nog? Heeft de verhoging van de geadviseerde strafeis van 150% naar 200% nog gevolgen gehad?

Het onderzoek komt tegemoet aan toezeggingen van de minister van Veiligheid en Justitie aan de Tweede Kamer en is uitgevoerd in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

We zijn Elly Robberse van de Raad voor de rechtspraak bijzonder erkentelijk voor haar inspanningen bij het samenstellen van het databestand. Datzelfde geldt voor de medewerkers van de parketten Utrecht, Den Haag, Zutphen, Roermond en Den Bosch. Zonder hen was het onderzoek niet mogelijk geweest.

Het onderzoek is begeleid door een commissie, bestaande uit:

- Dr. F. P. van Tulder (Raad voor de rechtspraak)
- Drs. T. van der Heijden (Openbaar Ministerie, Parket Generaal)
- Dr. Ir. B.H.M. Custers (Ministerie van Veiligheid en Justitie)
- Mr. R.G.A. Beaujean (Stafbureau LOVS)
- Mr. R.H. Kroon (Raad voor de rechtspraak)
- Mr. N. Schimmel (Rechtbank Amsterdam)
- Drs. C.C.M. van Blijswijk (Raad voor de rechtspraak)

Graag willen wij de leden van de begeleidingscommissie bedanken voor de bijzonder constructieve manier waarop ze ons tijdens het onderzoek hebben begeleid. Zij hebben een zeer grote bijdrage geleverd aan het eindresultaat, uiteraard zonder dat zij er verantwoordelijkheid voor dragen.

Het onderzoek is uitgevoerd door Mark Bosmans MSc en ondergetekende

Tilburg, augustus 2012

Dr. Antony Pemberton (projectleider)

1. Inleiding

1.1 Strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers

Een grote groep professionals wordt een of meerdere malen in hun werkzame leven slachtoffer van geweld en agressie tijdens de uitoefening van hun werkzaamheden (zie voor een overzicht Aquino & Thau, 2009).¹ Onder meer bij verpleegkundigen, politiemensen, gevangenispersoneel en maatschappelijk werkers is dit werkgerelateerd geweld aangetoond, hoewel de prevalentie en incidentie van studie tot studie verschillen. De gevolgen van werkgerelateerd slachtofferschap kunnen verstrekkend zijn voor het slachtoffer en zijn omgeving.

Het belang van preventie van werkgerelateerd slachtofferschap is het hoofdmotief voor het programma 'Veilige Publieke Taak'.² Het programma kent verschillende elementen die er op gericht zijn slachtofferschap als gevolg van geweld tijdens de uitoefening van de functie terug te dringen en de gevolgen ervan te verzachten.

Een onderdeel van het programma is het verzwaren van de straf op werkgerelateerd geweld. Op basis van de strafdorderingsrichtlijn (Polarisrichtlijn) van het Openbaar Ministerie moet de eis van de officier in zaken met zogenaamde kwalificerende slachtoffers om die reden verhoogd worden.³ De verhoging van de strafeis dient de maatschappelijke verontwaardiging weer ten aanzien van werkgerelateerd geweld weer te geven. Deze verhoging was eerst 100% op het aantal basispunten in een zaak, is vervolgens stapsgewijs -via een verhoging van 150%-inmiddels 200% geworden.⁴ We benadrukken dat het hier over het aantal basispunten van de eis gaat. De richtlijn schrijft dus geen verdriedubbeling van de *totale* eis voor, alhoewel het hier in veel gevallen wel op neer komt.⁵

Naast de ontwikkelingen bij het Openbaar Ministerie is ook bij de zittende magistratuur aandacht voor kwalificerende slachtoffers. Het Landelijke Overleg van Voorzitters van Strafsectoren van de gerechtshoven en rechtbanken (LOVS) geeft voor veel voorkomende delicten strafmaten aan, die zijn gebaseerd op straffen die rechters voor vergelijkbare gevallen in het (recente) verleden hebben opgelegd en die de rechter als oriëntatiepunt kan gebruiken voor het opleggen van een straf in een individuele casus. In het geval van kwalificerende slachtoffers geldt volgens de afspraken dat het oriëntatiepunt met 33% tot 100% verhoogd kan worden.⁶ De verhoging van het oriëntatiepunt blijft hiermee achter op de door de strafdorderingsrichtlijn voorgeschreven

¹ Prevalentie heeft betrekking op het aantal *slachtoffers* in een bepaalde periode, terwijl incidentie betrekking heeft op het aantal *slachtoffers*chappen.

² Zie o.a. Programma Veilige Publieke Taak 2007-2011, pag. 14.

³ Onder de term kwalificerende slachtoffers worden behalve werkgerelateerde slachtoffers, ook slachtoffers burgermoed en afhankelijke slachtoffers begrepen. Voor de laatste categorie is geen verdubbeling van het aantal basispunten voorzien, maar een verhoging van één derde. In dit onderzoek worden deze beide categorieën kwalificerende slachtoffers buiten beschouwing gelaten.

⁴ Zie Staatscourant 2010, nr. 20121. Het betekent dat de eis in een zaak met een kwalificerende slachtoffer in 2011 ruwweg 20% hoger zou moeten zijn dan dezelfde zaak in 2010.

⁵ De aanwezigheid van andere zogenaamde delictspecifieke factoren ("willekeurig gekozen slachtoffer", "sportevenement") kunnen betekenen dat de totale verhoging hoger of lager uitvalt. Voor een uitwerking van de doorwerking zie Van der Vorm, Van der Aa & Pemberton (2010).

⁶ Zie Oriëntatiepunten voor straffoemeting en LOVS-afspraken, <http://www.rechtspraak.nl/Procedures/Landelijke-regelingen/Sector-strafrecht/Documents/Oriëntatiepunten-en-afspraken-LOVS.pdf>.

verhoging van de strafeis, wat verklaard kan worden uit het feit dat de oriëntatiepunten zijn gebaseerd op de straffen die voor vergelijkbare gevallen in het (recente) verleden zijn opgelegd.

1.2 Evaluatie strafverzwaring in zaken met kwalificerende slachtoffers

Evaluatie strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers (Van der Aa et al, 2008)

Uit de evaluatie van de richtlijn van Van der Aa et al (2008) bleek dat de eis in zaken met kwalificerende slachtoffers inderdaad hoger is dan bij 'gewone' slachtoffers, maar dat de - destijds voorziene - verdubbeling uitbleef. Volgens Van der Aa et al (2008) was de verhoging eerder 50% dan 100%.

Van der Aa et al (2008) ging ook in op de mate waarin de rechter de eis van de Officier van Justitie volgt. Het uiteindelijk beoogde effect van de richtlijn is immers een zwaardere straf voor de plegers van geweld tegen kwalificerende slachtoffers. Indien de rechter de eis van de officier in zaken met kwalificerende slachtoffers niet volgt, gaat dit effect verloren. Het onderzoek toonde een sterk verband aan tussen de eis van de officier en het vonnis van de rechter, waarbij het vonnis van de rechter gemiddeld een kwart lager uitviel dan de eis van de officier (Van der Aa et al, 2008, p.76). Normgegevens voor niet-kwalificerende slachtoffers ontbraken echter. Daarmee was niet duidelijk in hoeverre de uitspraak van de rechter in zaken met kwalificerende slachtoffers het effect van de verhoogde eis van de officier (deels) teniet doet of deze juist (deels) versterkt.

Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers (Lodewijks et al, 2010)

Nader onderzoek van Intervict bracht hierover wel uitsluitel. Het in opdracht van de Raad voor de rechtspraak uitgevoerde onderzoek 'Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers' wees uit dat het vonnis van de rechter en de eis van de officier in zaken met kwalificerende slachtoffers evenzeer overeenkomt als dat bij niet-kwalificerende slachtoffers het geval is. In de onderzochte zaken was het vonnis gemiddeld 93% van het aantal strafpunten van de eis. Hierbij was geen aantoonbaar verschil tussen zaken met politie-slachtoffers, andere kwalificerende slachtoffers en niet-kwalificerende slachtoffers.

Deze sterke mate van overeenstemming betekent dat het vonnis van de rechter geen aantoonbaar verzwakkende of versterkende werking heeft op het bedoelde effect van de richtlijn. Een vergelijking van de resultaten van het onderzoek met van der Aa et al (2008) leerde dat de mate waarin vonnis en eis met elkaar overeen kwamen in zaken met kwalificerende slachtoffers is toegenomen van 76% naar 93%. De onderzoekers stelden dat dit waarschijnlijk een gevolg is van de bekendheid met de richtlijn. Er is sprake van een gewenningsproces, waarbij de bedoelde effecten van de richtlijn pas na verloop van tijd zichtbaar worden.

Een directe vergelijking van de gemiddelde hoogte van straffen in zaken met kwalificerende slachtoffers versus niet-kwalificerende slachtoffers leverde geen verschillen op. Van der Aa et al

(2008) hadden al geconstateerd dat de richtlijn een aanzuigende werking heeft op relatief lichtere delicten met kwalificerende slachtoffers. Door de verhoging van de strafeis in zaken met kwalificerende slachtoffers komt deze blijkbaar op gelijke hoogte met relatief zwaardere zaken met niet-kwalificerende slachtoffers. Bovendien is er een actief flankerend aanmoedigingsbeleid om aangifte te doen en vervolging in te stellen in zaken met kwalificerende slachtoffers.

Een indicatie van de aanzuigende werking is te vinden in gegevens van het Openbaar Ministerie, waaruit blijkt dat in geweldszaken met kwalificerende slachtoffers waarvan aangifte is gedaan vaker tot dagvaarding wordt overgegaan dan in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers. In de jaren 2007, 2008 en 2009 lag het percentage steeds 12 tot 17% hoger. Dagvaardingspercentages van 73%, 69% en 73% in zaken kwalificerende slachtoffers tegen 56%, 57% en 57% in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers.⁷

In het licht van deze constatering was het des te meer opvallend dat uit het onderzoek van Lodewijks et al (2010) bleek dat, ervan uitgaande dat vrijheidsstraf als de zwaarste straf kan worden aangemerkt, de strafmodaliteit in zaken met kwalificerende slachtoffers zwaarder uitvalt dan in zaken met andere slachtoffers, terwijl er geen significant verschil in strafpunten is. Het betekent dat de kans op een vrijheidsstraf bij een relatief lichter delict met kwalificerend slachtoffer groter is dan die bij een zwaarder delict zonder kwalificerend slachtoffer, wanneer het aantal strafpunten in beide zaken gelijk is. Inmiddels is de door de richtlijn voorgeschreven verhoging van de strafeis in zaken met kwalificerende slachtoffers per 31 december 2010 toegenomen van 150% naar 200%.⁸

1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen

Dit onderzoek, uitgevoerd in opdracht van de Raad voor de rechtspraak, is bedoeld om te bezien in hoeverre de rechter in geweldszaken bij de straftoemeting rekening houdt met de aard van het slachtoffer. Eerder had de minister van Justitie aan de Tweede Kamer toegezegd op dit gebied nader onderzoek te laten doen.

De probleemstelling van het onderzoek is:

In hoeverre volgen rechters in geweldsdelicten met kwalificerende slachtoffers de eis van het OM en in hoeverre is dat bij geweldsdelicten met andere slachtoffers het geval en wat betekent dit voor de impact van de strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers?

Deze probleemstelling wordt vertaald in de volgende onderzoeksvragen:

⁷ Met dank aan Toon van der Heijden voor het aanleveren van deze gegevens.

⁸ Zie Staatscourant 2010, nr. 20121.

1. In hoeverre volgen rechters in bewezen verklaarde geweldszaken met als slachtoffer een politiefunctionaris, 'andere' functionarissen⁹ en slachtoffers zonder slachtoffer met bijzondere kwalificatie de eis van het OM?
2. Hoe vaak wijken ze bij deze drie groepen daarvan af en in welke mate (in termen van soort straf en strafpunten)?
3. Wat betekenen de resultaten van de eerste twee onderzoeksvragen voor het effect van de strafvorderingsrichtlijn van het OM?
4. In hoeverre wijken de resultaten nu af van die van het vorige onderzoek (Lodewijks et al. (2010)). En wat zegt dit over de effecten van de strafverzwaring van 150% naar 200% in de strafvorderingsrichtlijn voor de straftoemeting?

Met opzet is ervoor gekozen om de gemiddeld opgelegde straffen bij delicten met verschillende typen slachtoffers niet zonder meer met elkaar te vergelijken. Zoals al bleek uit Van der Aa et al. (2008) zijn geweldsdelicten met een kwalificerend slachtoffer die voor de rechter komen, gemiddeld lichter (qua vorm van geweld) dan delicten met andere slachtoffers. De delicten zijn in ernst dus niet direct vergelijkbaar.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de methode van onderzoek beschreven. Het hoofdstuk behandelt de steekproeftrekking, geeft een overzicht van de dataverzameling en gaat in op de gehanteerde terminologie. In hoofdstuk 3 komen de resultaten van het onderzoek aan bod. De kenmerken van de zaken in de steekproef worden beschreven, de verdeling over delicten en de achtergrondkenmerken van de slachtoffers. Voorts wordt de eis van de Officier van Justitie voor de verschillende groepen slachtoffers (politie, andere kwalificerend en niet-kwalificerend) vergeleken en datzelfde gebeurt voor het vonnis van de rechter. Eis en vonnis worden met elkaar vergeleken en er wordt bezien in hoeverre deze per categorie slachtoffers meer of minder van elkaar afwijken. Tevens wordt gekeken naar de motivering van het vonnis van de rechter: wordt er hier naar het kwalificerende karakter van het slachtoffer verwezen? Tot slot van dit hoofdstuk worden de resultaten van het huidige onderzoek vergeleken met de resultaten van Lodewijks et al (2010).

Hoofdstuk 4 bevat de conclusies van het onderzoek. Aan de hand van de onderzoeksvragen worden deze weergegeven. De implicaties van deze conclusies worden geschetst, net als de beperkingen van het onderzoek.

⁹ Het gaat hier om de overige slachtoffers van aan de uitoefening van een beroep gerelateerd geweld, dus met uitzondering van politiefunctionarissen.

2. Methoden

Het onderzoek is een replicatie van het onderzoek van Lodewijks et al (2010) en bestaat uit een analyse van rechtbankdossiers.¹⁰ In vijf arrondissementen (Den Bosch, Den Haag, Roermond, Utrecht, Zutphen) is een steekproef van in totaal 275 dossiers geanalyseerd.¹¹ Dit hoofdstuk gaat in op de steekproeftrekking, de dataverzameling en de wijze waarop de data zijn geanalyseerd.

2.1 Steekproeftrekking

Kenmerken Rapsody-centraal

De dossiers zijn getrokken uit Rapsody-Centraal.¹² Dit is een bij de Raad voor de rechtspraak aanwezig bestand met gegevens over de vervolging en afdoening in strafzaken, dat een weerslag vormt van lokale COMPAS- en GPS-bestanden. Rapsody Centraal bevat informatie over de instroom en afhandeling van zaken bij het OM en bij de rechter in eerste aanleg. Per strafzaak zijn gegevens beschikbaar over de aard van de gepleegde feiten, de verschillende handelingen en beslissingen in de zaak door het OM en de rechter, waaronder de opgelegde straffen.

Criteria inclusie

Voor het onderzoek is op voorhand een vijftal selecties gemaakt:

In de eerste plaats heeft het onderzoek, vanwege de verschillen tussen het jeugdstrafrecht en het volwassenstrafrecht, alleen betrekking op feiten die zijn gepleegd door meerderjarige verdachten.

In de tweede plaats zijn alleen de delicten geselecteerd waarbij het volgens de OM-richtlijnen voor strafvordering mogelijk is dat het slachtoffer de strafmaat kwalificeert, waarbij belediging is weggelaten. Dit delict komt bij niet-kwalificerende slachtoffers nauwelijks voor en is daarom voor de vergelijking tussen kwalificerende en niet-kwalificerende slachtoffers niet van belang. De resterende delicten betreffen de volgende categorieën,

- Bedreiging
- Openlijke geweldpleging
- Eenvoudige mishandeling
- Zware mishandeling

In de derde plaats zijn alleen enkelvoudige delicten meegenomen. Verschillende feiten kunnen samen in een zaak of dossier worden gevoegd en op een meervoudige tenlastelegging bij de rechter aanhangig worden gemaakt. De rechter doet echter niet voor elk feit afzonderlijk een

¹⁰ De keuze voor de onderzoeksmethodiek is mede ingegeven door pragmatische redenen. Binnen het tijdsbestek van het onderzoek was een uitgebreider onderzoek niet mogelijk.

¹¹ Hiervan waren er 77 afkomstig uit Utrecht, 59 uit Zutphen, 85 uit Den Haag, 19 uit Den Bosch en 35 uit Roermond.

¹² Deze trekking is uitgevoerd door Elly Røbberse van het Landelijk Dienstencentrum van de Raad voor de rechtspraak. We zijn haar voor deze medewerking bijzonder erkentelijk.

uitspraak, maar op basis van samenvoeging van feiten, zodat de bijdrage van elk afzonderlijk feit in deze zaken niet meer te achterhalen is.

Een vierde selectie criterium betreft de schuldigverklaring. Er zijn alleen zaken meegenomen waarin de rechter de verdachte voor het ten laste gelegde feit heeft veroordeeld. Er mag dus geen sprake zijn van vrijspraak of van een afdoening door het Openbaar Ministerie. Verder moet de verdachte voor het primair ten laste gelegde feit zijn veroordeeld, niet voor een lichter, subsidiair feit.¹³

In de vijfde plaats zijn bij het onderzoek alleen dossiers betrokken waarin in 2011 een vonnis is uitgesproken dat inmiddels onherroepelijk is geworden. Dit is gebeurd om de vergelijkbaarheid van de dossiers te borgen.

Opzet trekking dossiers

De bij de dossieranalyse betrokken dossiers zijn gestratificeerd getrokken. Het doel was om 100 zaken per slachtoffercategorie (politiefunctionarissen, andere functionarissen, niet-kwalificerende slachtoffers) te trekken.¹⁴ Bij een *random* steekproef zouden er te weinig gegevens verzameld worden over type slachtoffers die zelden voorkomen.

2.2 Aanvullende dataverzameling

De in Rapsody-Centraal aanwezige gegevens worden aangevuld met een inhoudsanalyse van de papieren dossiers. De dossiers zijn niet gebaseerd op een vast protocol. Dat impliceert dat het aantal dossiers dat beschikbaar is ter beantwoording van de onderzoeksvragen per vraag aanmerkelijk kan verschillen. Zo bevatte in de studies van Van der Aa et al en Lodewijks et al (2008) maar één op de drie dossiers een motivering van het vonnis van de rechter.

Aan de hand van een checklist is informatie uit de dossiers verzameld en aan de gegevens uit Rapsody-Centraal toegevoegd. De gehele checklist is in bijlage 1 toegevoegd. Van elke case is in elk geval opgenomen: de eis van de Officier van Justitie en het vonnis van de rechter, indicaties dat de rechters in hun vonnissen gerefereerd hebben aan het kwalificerende karakter van het slachtofferschap en de wijze waarop dat is gebeurd.

2.3 Data-analyse

De centrale vragen hebben betrekking op verschillende categorieën slachtoffers. Deze worden ook als slachtoffercategorie benoemd. Er wordt hierbij consequent een driedeling aangehouden tussen politie, andere kwalificerende slachtoffers en niet-kwalificerende slachtoffers. We benadrukken dat er een verschil is tussen slachtoffercategorie en delictcategorie. Dit laatste

¹³ Er is dus alleen gekeken naar zaken waarin de bewezenverklaring van de rechter (grotendeels) overeenstemt met de door de officier van justitie opgestelde tenlastelegging.

¹⁴ Vanwege vervuiling (zaken met meervoudige delicten, minderjarige verdachten en dergelijke) in het bestand is het beoogde aantal niet voor elke categorie gehaald.

heeft betrekking op het onderscheid tussen bedreiging, openlijke geweldpleging, eenvoudige mishandeling en zware mishandeling.

Er is gekeken naar de geëiste en door de rechter opgelegde geldboetes, taakstraffen en vrijheidsstraffen. Dit worden ook wel de strafmodaliteiten genoemd. Voor de belangrijkste analyses van het onderzoek worden de eisen en vonnissen omgerekend naar zogenaamde strafpunten. Ten tijde van het onderzoek stond een strafpunt gelijk aan één dag cel, twee uur taakstraf of 29 euro boete.¹⁵ Deze vertaling maakt het mogelijk om verschillende strafmodaliteiten met elkaar te vergelijken. Tevens kan zo per zaak steeds één waarde voor de hoogte van de straf worden bepaald. Het kan namelijk voorkomen dat een eis of een vonnis bestaat uit bijvoorbeeld een gedeelte vrijheidsstraf en een gedeelte taakstraf. Ook kan een gedeelte van de straf voorwaardelijk worden opgelegd: ook over het gedeelte van de straf dat voorwaardelijk is geëist en gevonnist wordt gerapporteerd.

De centrale vragen in het onderzoek hebben steeds betrekking op de vergelijking van de verschillende slachtoffercategorieën. We gaan in hoofdstuk 3 nader in op de uitkomsten van de analyse. Gegevens worden eerst voor de gehele steekproef beschreven en vervolgens uitgesplitst naar de slachtoffercategorieën. Om verschillen tussen categorieën te bepalen worden, afhankelijk van het karakter van de variabelen, Chi-kwadraat toetsen en variantieanalyses uitgevoerd. Het bepalen van de verschillen tussen eis en vonnis per slachtoffercategorie gebeurt met een zogenaamde 'mixed-design ANOVA'. Paragraaf 3.5 laat zien wat deze analyse aan inzichten oplevert.

¹⁵ Zie: Aanwijzing Kader voor Strafvordering, Staatscourant 2011, nr. 22989.

3. Resultaten

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek beschreven.¹⁶ De opbouw van het hoofdstuk is als volgt:

- In paragraaf 3.2 worden de voornaamste kenmerken van de steekproef beschreven. Het gaat dan om de verdeling per slachtoffercategorie, per delictcategorie en om de achtergrondkenmerken (leeftijd, geslacht en geboorteland) van de betreffende slachtoffers. De verdeling per slachtoffercategorie wordt in verband gebracht met de andere achtergrondkenmerken.
- De eis van de Officier van Justitie is het onderwerp van paragraaf 3.3. Het gaat daarbij om de hoogte van de totale eis, de strafmodaliteit (vrijheidsstraf, taakstraf en/ of geldboete) en de verhouding tussen het onvoorwaardelijke en voorwaardelijk gedeelte van de eis. Deze gegevens worden alle in verband gebracht met de slachtoffercategorieën. De eis in strafpunten wordt waar mogelijk vergeleken met het advies uit het beslissing ondersteuningssysteem BOS.
- Het vonnis van de rechter komt aan bod in paragraaf 3.4. Ook hier wordt de hoogte van de totale straf en het onvoorwaardelijk gedeelte daarvan gepresenteerd, die wederom in verband worden gebracht met de slachtoffercategorieën.
- Paragraaf 3.5 bevat de vergelijking van het vonnis van de rechter met de eis van de Officier van Justitie. Hierbij wordt gekeken naar de hoogte van de straffen en de strafmodaliteiten. Bovendien wordt hier stilgestaan bij de motivering van de rechter.
- De vergelijking tussen de huidige onderzoek en de resultaten van Lodewijks et al (2010) is het onderwerp van paragraaf 3.6.

Elk van de paragrafen wordt afgesloten met een puntsgewijze opsomming van de belangrijkste resultaten.

3.2 Kenmerken steekproef

Slachtoffer- en delictcategorie

Het databestand bevat 81 zaken waarbij het slachtoffer een politieagent betrof, 101 zaken met een ander kwalificerend slachtoffer (waaronder ambtenaren en niet-ambtenaren)¹⁷ en 93 zaken met niet-kwalificerende slachtoffers. Zie tabel 3.1. Met name het bereiken van het aantal van 100 zaken in zaken met politieagenten bleek geen sinecure, met name omdat veel van de

¹⁶ Voor sommige zaken bevatten de dossiers niet alle benodigde gegevens. Per vraag of kenmerk kan het totaal aantal meegenomen zaken daardoor verschillen. Percentages zijn steeds berekend op het aantal zaken waarvoor de gegevens beschikbaar waren.

¹⁷ Van de anders-kwalificerende slachtoffers was 39% ambtenaar (in hoofdzaak medewerkers in de medische sector en het openbaar vervoer) en 61% niet (in hoofdzaak medewerkers in de beveiliging en de horeca).

aangeleverde politiezaken meervoudige tenlasteleggingen betroffen en daardoor niet konden worden gebruikt voor dit onderzoek.

Tabel 3.1: Categorie slachtoffers

	Aantal	Percentage
Politie	81	30%
Andere kwalificerend	101	37%
Niet-kwalificerend	93	34%
Totaal	275	100%

De delicten in het bestand betroffen alle geweldsdelicten. Het grootste gedeelte bestond uit de delicten bedreiging (47%) en eenvoudige mishandeling (41%). Verder waren er 13 zaken openlijke geweldpleging (5%) en 21 zaken zware mishandeling (8%).¹⁸ Zie tabel 3.2.

Tabel 3.2: Categorie delict

	Aantal	Percentage
Bedreiging	128	47%
Openlijke geweldpleging	13	5%
Eenvoudige mishandeling	113	41%
Zware mishandeling	21	8%
Totaal	275	100%

Achtergrondkenmerken slachtoffers

De grote meerderheid van de zaken betrof zaken met een mannelijk slachtoffer. Dit was in 76% van de zaken het geval. Mannen zijn hiermee sterk oververtegenwoordigd, in vergelijking met de Nederlandse bevolking. Deze oververtegenwoordiging is in lijn met ander onderzoek naar dit type delicten (zie Van Mierlo & Pemberton, 2009).

De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers was 36 jaar (SD=12), het jongste slachtoffer was 16 jaar, het oudste slachtoffer 70 jaar. De gemiddelde leeftijd ligt onder de gemiddelde leeftijd in de Nederlandse bevolking. Ook dit is gebruikelijk bij onderzoek naar slachtoffers van geweldsdelicten (zie Van Mierlo & Pemberton, 2009; Lens, Pemberton & Groenhuijsen, 2010).

De slachtoffers zijn overwegend in Nederland geboren. In 92% van de zaken is dit het geval. Hiermee komt de samenstelling van de categorie slachtoffers goed overeen met die van de gehele Nederlandse bevolking, hiervan is 91% in Nederland geboren. Zie tabel 3.3.

¹⁸ Van de mishandelingen was er een zaak met letsel. Dit kwam bij de zaken openlijke geweldpleging twee keer voor.

Tabel 3.3: Achtergrondkenmerken slachtoffers

	Steekproef				Nederlandse bevolking	Significant verschil
	N	%	Gem. (SD)	Range		
Geslacht	232					Ja
- man	172	74%			49,5%	
- vrouw	60	26%			50,5%	
Leeftijd	218		36 (12)	16-70	46	Ja
Geboorteland	226					Nee
- Nederland	207	92%			90,9%	
- Niet-Nederland	19	8%			9,1%	

Samenhang slachtoffercategorieën en overige kenmerken

Uit een vergelijking van de achtergrondkenmerken van de verschillende slachtoffercategorieën blijkt dat de gemiddelde leeftijd van niet-kwalificerende slachtoffers en politie-slachtoffers lager ligt dan andere kwalificerende slachtoffers. Waar de gemiddelde leeftijd van niet-kwalificerende slachtoffers 33 jaar is, zijn politie-slachtoffers 34 jaar, maar andere kwalificerende slachtoffers 42 jaar.¹⁹

Er bestaat ook een samenhang tussen geslacht en de slachtoffercategorieën. Van de politie-slachtoffers is 13% vrouw, van de andere kwalificerende slachtoffers is 26% vrouw en van de niet-kwalificerende slachtoffers 35%.²⁰ Er is ook een verschil in de afkomst van de slachtoffercategorieën. Van de politie-slachtoffers is 100% in Nederland geboren, tegen 95% van de andere kwalificerende slachtoffers en 81% van de niet-kwalificerende slachtoffers.²¹

Er blijkt ook een sterke samenhang te zijn tussen de delict-categorieën en de slachtoffercategorie. Tabel 3.4 leert dat 52% van de politie-slachtoffers en 62% van de andere kwalificerende slachtoffers slachtoffer werd van een bedreiging, tegen 23% van de niet-kwalificerende slachtoffers. Bij eenvoudige mishandeling was een tegengesteld patroon waar te nemen. 33% van de politie-slachtoffers en 33% van de andere kwalificerende slachtoffers was hiervan slachtoffer geworden, tegen 57% van de niet-kwalificerende slachtoffers.²² Dit resultaat lijkt samen te hangen met het gegeven dat de toename van de beleidsmatige aandacht bij kwalificerende slachtoffers betekent dat juist relatief lichtere delicten, gepleegd jegens kwalificerende slachtoffers, voor de rechter komen, zie paragraaf 1.3.²³

¹⁹ Dit is een statistisch significant verschil. De variantieanalyse geeft een waarde van $F=15,3$ ($df=2$, $p<0,0001$)

²⁰ Dit is een statistisch significant verschil. χ^2 -kwadraat = 8,6, $df=2$, $p=0,01$.

²¹ Dit is een statistisch significant verschil. χ^2 -kwadraat = 16,9, $df=2$, $p<0,001$.

²² Dit is een statistisch significant verschil. χ^2 -kwadraat = 36,7, $df=6$, $p<0,001$.

²³ Dit gegeven is ook de verklaring voor het uitblijven van een verhoging van de gemiddelde straf bij de groep kwalificerende slachtoffers. Zie Van der Aa et al, 2008.

Tabel 3.4: Slachtoffercategorie bij delict-categorie

	Bedreiging	Openlijke geweldpleging	Eenvoudige Mishandeling	Zware mishandeling
Politie (n=81)	53%	4%	32%	11%
Andere kwalificerend (n=101)	63%	4%	33%	1%
Niet-kwalificerend (n=93)	24%	7%	58%	11%
Totaal (n=275)	47%	5%	41%	8%

Samenvatting

De belangrijkste bevindingen van de analyse van de achtergrondkenmerken zijn de volgende:

- Het bestand bevatte 81 zaken (30%) met politie-slachtoffers, 101 zaken (37%) met andere kwalificerende slachtoffers en 93 zaken (34%) met niet-kwalificerende slachtoffers. De delicten waarvan zij slachtoffer waren geworden waren overwegend bedreiging (47%) en eenvoudige mishandeling (41%). Daarnaast kwamen er ook zaken voor met openlijke geweldpleging (5%) en zware mishandeling (8%).
- Niet-kwalificerende slachtoffers en politie-slachtoffers waren gemiddeld jonger dan andere kwalificerende slachtoffers. Het percentage vrouwen was onder niet-kwalificerende slachtoffers het hoogst, gevolgd door andere kwalificerende slachtoffers en politielachtoffers. De zaken met niet-kwalificerende slachtoffers betroffen significant vaker niet-Nederlandse slachtoffers.
- De verdeling over delicten was bij kwalificerende slachtoffers anders dan bij niet-kwalificerende slachtoffers. Bij kwalificerende slachtoffers kwamen relatief meer bedreigingen en relatief minder zaken met mishandeling voor.

3.3 De eis van de Officier van Justitie

In 94 van de onderzochte zaken (34% van het totaal) werd een (voorwaardelijke en/of onvoorwaardelijke) vrijheidsstraf geëist. De gemiddelde eis in deze zaken was 69 dagen. In 93 zaken (33%) werd een geldboete geëist, het gemiddelde hiervan was 467 euro, en in 114 zaken (41%) werd een taakstraf geëist met een gemiddelde duur van 68 uur. Zie tabel 3.5.

In 10% (n=27) van de zaken werd een combinatie van straffen geëist. In 25 van deze zaken werd naast een vrijheidsstraf ook een geldboete of een taakstraf geëist. In twee zaken werd een combinatie van een geldboete en een taakstraf geëist.

Tabel 3.5 Eis per strafmodaliteit: onvoorwaardelijk en/of voorwaardelijk

Strafmodaliteit	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
Vrijheidsstraf in dagen	94	7	850	69	139
Geldboete in euro	93	120	1000	467	216
Taakstraf in uren	114	16	180	68	37

In 97 zaken (35% van het totaal) was een deel van de strafeis voorwaardelijk.²⁴ Tabel 3.6 geeft de resultaten van het onvoorwaardelijke deel van de straf per strafmodaliteit. Het gemiddelde onvoorwaardelijke gedeelte van de vrijheidsstraffen was 51 dagen, bij de geldboetes was dit gemiddelde 390 euro en bij de taakstraffen 60 uur.

Tabel 3.6: Onvoorwaardelijk deel eis per strafmodaliteit²⁵

Strafmodaliteit	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
Vrijheidsstraf in dagen	94	0	730	51	119
Geldboete in euro	93	0	1000	390	201
Taakstraf in uren	114	0	180	60	38

Eis in strafpunten

Om de verschillende modaliteiten met elkaar te kunnen vergelijken zijn de eisen omgerekend naar strafpunten.²⁶ De advieseis uit het Beslissing Ondersteunend Systeem (BOS) van het Openbaar Ministerie is ook op deze systematiek gebaseerd.²⁷ De omrekening maakt het mogelijk om per zaak een totale eis vast te kunnen stellen. In verschillende zaken had de officier naast de vrijheidsstraf ook een taakstraf of een geldboete geëist. Voor elke dag vrijheidsstraf wordt één strafpunt gerekend. Dit is ook het equivalent van 2 uur taakstraf of een geldboete van 29 euro.

In tabel 3.7 is de totale eis in strafpunten weergegeven. De gemiddelde eis was 43 strafpunten (omgerekend 43 dagen vrijheidsstraf, 86 uur taakstraf of een geldboete van 1250 euro). De maximale eis was 850 strafpunten, ofwel een celstraf van 28 maanden. Het gemiddelde wordt sterk beïnvloed door drie relatief zware strafeisen (twee vrijheidsstraffen van 24 maanden en één van 28 maanden). Verwijderen we deze drie 'uitbijters', dan is het gemiddelde van de overige zaken 35 strafpunten.

Het gaat hiermee om relatief lichte delicten. Veel zaken zouden qua strafpunten ook met een geldtransactie afgedaan kunnen worden. De adviesgrens hiervoor in BOS ligt immers bij de 30 strafpunten.²⁸

²⁴ In een aantal van deze zaken werd de gehele straf voorwaardelijk geëist. Hier is het onvoorwaardelijke deel dus gelijk aan nul. In andere zaken werd er naast een voorwaardelijke straf ook een onvoorwaardelijke straf geëist.

²⁵ Voor elk strafsoort (taakstraf/ geldboete/ vrijheidsstraf) zijn alle zaken waar de desbetreffende strafsoort geëist is. In een aantal zaken is de desbetreffende strafsoort in zijn geheel voorwaardelijk geëist. Vandaar dat het minimum bij de verschillende strafsoorten steeds nul is.

²⁶ Zie ook van der Aa et al (2008).

²⁷ Zie voor een beschrijving van de wijze waarop BOS tot zijn advies komt http://www.om.nl/organisatie/beleidsregels/bos_polaris/ en Van der Aa et al, 2010.

²⁸ Zie: Aanwijzing Kader voor Strafvordering, Staatscourant 2011, nr. 22989.

Tabel 3.7: Totale eis in strafpunten

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
Totale eis in strafpunten	275	4	850	43	87

In tabel 3.8 zijn de gemiddeldes per slachtoffercategorie uitgewerkt. Hieruit blijkt dat bij een zaak met een politiefunctionaris een straf van gemiddeld 60 strafpunten werd geëist, bij een zaak met een ander kwalificerend slachtoffer 37 strafpunten en bij een zaak met een niet-kwalificerend slachtoffer 36 strafpunten. Op het oog lijkt er tussen de zaken met politie-slachtoffers en de andere zaken een verschil te bestaan, maar een variantie-analyse wijst anders uit. Er is geen statistisch significant verschil tussen de groepen.²⁹ Het verschil tussen de groepen houdt namelijk ook weer verband met de drie uitbijters. Hiervan waren er twee in de politiecategorie te vinden en één in de anders-kwalificerende groep. Zonder uitbijters zijn de gemiddelden voor de politiecategorie en de anders-kwalificerende slachtoffers 42, respectievelijk, 30 strafpunten.

Tabel 3.8: Totale eis in strafpunten: per slachtoffercategorie

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
Politie	81	7	850	60	125
Anders kwalificerend	103	7	730	37	73
Niet-kwalificerend	93	4	270	36	44

Ook het onvoorwaardelijke deel van de eis is uitgedrukt in strafpunten. Gemiddeld werd per zaak 34 strafpunt onvoorwaardelijk geëist. Dat betekent dat van de totale eis 79% onvoorwaardelijk gevorderd wordt. Zie tabel 3.9. Ook bij het onvoorwaardelijke deel van de geëiste straf was er geen verband met slachtoffercategorie.³⁰

Tabel 3.9 Onvoorwaardelijk deel eis

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
In strafpunten	275	0	730	34	72
Als percentage gehele eis	275	0%	100%	81%	31%

Strafmodaliteit per slachtoffercategorie

Uit tabel 3.10 blijkt dat er per slachtoffercategorie andere keuzes voor een modaliteit worden gemaakt. In zaken met niet-kwalificerende slachtoffers wordt in bijna de helft van de zaken een geldboete geëist. Bij andere kwalificerende slachtoffers is dat gedeelte minder dan drie tiende (29%), terwijl het bij de zaken met politiemedewerkers nog geen vijfde is (19%) is. In zaken met kwalificerende slachtoffers wordt vaker een vrijheidsstraf geëist. Dit gebeurt in 47% van de zaken met een politiemedewerker en 35% van de zaken met een andere functionaris, tegen 23% van

²⁹ Uit de variantieanalyse bleek $F=2,11$ ($df=2$, p =niet significant).

³⁰ Geen significante samenhang: $F=2,3$ ($df=2$, p =niet significant).

de zaken met een niet-kwalificerend slachtoffer.³¹

Tabel 3.10: Strafmodaliteit per slachtoffercategorie

	Geldboete (n=86)	Taakstraf (n=95)	Vrijheidsstraf* (n=94)
Politie	19%	35%	47%
Anders kwalificerend	29%	37%	35%
Niet-kwalificerend	45%	32%	23%
Totaal	31%	35%	34%

* Zaken waarin een vrijheidsstraf en een van de andere modaliteiten werd geëist zijn ook onder deze categorie geschaard.

Vergelijking advies BOS en strafpunten eis

Een deel van de dossiers (n=164) bevatte ook het strafpuntenadvies gegenereerd door het Beslissing Ondersteuning Systeem (BOS).³² Dat levert de mogelijkheid op om het advies te vergelijken met de daadwerkelijk door de officier gevorderde eis. Het blijkt dat het BOS-advies in deze zaken (gemiddeld 35 punten) hoger ligt dan de door de Officier gevorderde eis (gemiddeld 22 punten).³³

Tabel 3.11: Vergelijking advies BOS en aantal strafpunten eis

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
BOS-advies	164	10	90	35	19
Strafpunten eis	164	4	81	22	17

Interessant is verder dat het verschil tussen het advies en de eis in strafpunten samenhangt met de slachtoffercategorie. Waar bij de kwalificerende slachtoffers (politie en andere kwalificerende slachtoffers) het BOS-advies gemiddeld ongeveer 20 punten hoger ligt dan de daadwerkelijk gevorderde eis, is het verschil bij niet-kwalificerende slachtoffers slechts 1 punt.³⁴ Zie tabel 3.12. We komen op het belang van deze bevinding in paragraaf 3.6 terug, wanneer we de vergelijking met het eerdere onderzoek van Lodewijks et al (2010) maken.

³¹ De samenhang is statistisch significant, chi-kwadraat = 17,9 (df=4, p<0,01). Nadere analyse, hier niet gerapporteerd, leert dat de samenhang tussen strafmodaliteit en slachtoffercategorie niet verklaard kan worden uit de samenhang tussen slachtoffercategorie en delictcategorie. Het blijkt dat gecorrigeerd voor slachtoffercategorie er geen verband bestand tussen delictcategorie en strafmodaliteit.

³² Het BOS-advies wordt in de meeste zaken geraadpleegd, alhoewel dat niet zegt dat het ook gevolgd wordt.

³³ Dit is een significant verschil: t= 6,5,df=163, p<0,001. Van de onderzochte dossiers was in 55% van de gevallen het verschil tussen het BOS-advies en de daadwerkelijk gevorderde eis meer dan 10 punten. Opvallend is verder ten eerste dat het BOS-advies en de daadwerkelijk gevorderde eis niet significant samenhangen, r=0,12, p=n.s.. Ten tweede merken we op dat de dossiers met BOS-advies gemiddeld een significant lagere strafeis bevatten dan de zaken zonder BOS-advies, t=7,2, df=270.

³⁴ Dit is een statistisch significant verschil. De interactie tussen het verschil tussen BOS-advies en eis enerzijds en slachtoffercategorie anderzijds heeft een waarde van F=18,4, df=2, p<0,001.

Tabel 3.12 Vergelijking advies BOS en aantal strafpunten eis per slachtoffercategorie

	N	BOS-advies	Strafpunten eis	Vershil
Politie	29	41	23	19
Anders kwalificerend	75	43	22	21
Niet-kwalificerend	60	22	21	1

Samenvatting

De belangrijkste resultaten van deze paragraaf zijn de volgende:

- In 95 zaken werd een vrijheidsstraf geëist, in 114 zaken een taakstraf en in 93 zaken een geldboete. De gemiddelde eis was 43 strafpunten, met een maximum van 850. Het onvoorwaardelijk gedeelte van deze eis was 34 strafpunten, ofwel 79% van de gehele eis. Drie uitbijters oefenden een sterke invloed uit op het gemiddelde: zonder uitbijters was de gehele eis gemiddeld 35 strafpunten.
- Er was geen verband tussen de hoogte van de eis en de slachtoffercategorieën. Er was wel een verschil in gekozen modaliteiten. Bij niet-kwalificerende slachtoffers kwamen geldboetes beduidend vaker en vrijheidsstraffen minder vaak voor dan bij kwalificerende slachtoffers.
- Een deel van de dossiers bevatte ook het door BOS gegeven advies in de desbetreffende zaak. Een vergelijking met de door de Officier van Justitie geëiste straf leerde dat het BOS-advies significant hoger was dan het aantal strafpunten van de daadwerkelijke eis: gemiddeld 35 om 22 strafpunten. Hierbij is interessant dat waar het BOS-advies in zaken met kwalificerende slachtoffers bijna het dubbele is van de eis, advies en eis bij niet-kwalificerende slachtoffers nagenoeg overeenkomen. Het verschil bij kwalificerende slachtoffers was gemiddeld ongeveer 20 punten, terwijl het BOS-advies in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers slechts 1 punt hoger was dan het aantal gevorderde strafpunten.

3.4 Het vonnis

In 89 zaken werd een vrijheidsstraf opgelegd. De gemiddelde straf was 56 dagen. In 109 zaken werd een taakstraf opgelegd, gemiddeld 73 uur en in 97 zaken een geldboete, met een gemiddelde van 427 euro. Zie tabel 3.13. In 24 zaken legde de rechter een combinatie van verschillende strafmodaliteiten op.

Tabel 3.13: Vonnis per strafmodaliteit (inclusief voorwaardelijk deel)

Strafmodaliteit	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
Vrijheidsstraf in dagen	89	3	730	56	203
Geldboete in euro	97	100	1000	427	186
Taakstraf in uren	109	20	180	73	37

In 106 (38% van de totale steekproef) zaken werd een deel van de straf voorwaardelijk opgelegd. De gemiddelde omvang van de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf was 38 dagen, de gemiddelde onvoorwaardelijke omvang van de geldboetes was 343 euro en de gemiddelde omvang van de onvoorwaardelijke taakstraf was 53 uur.³⁵ Zie tabel 3.14.

Tabel 3.14: Onvoorwaardelijk gedeelte vonnis per strafmodaliteit

Strafmodaliteit	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
Vrijheidsstraf in dagen	89	0	730	38	91
Geldboete in euro	97	0	1000	343	201
Taakstraf in uren	109	0	180	53	40

Net als bij de eis is het vonnis omgerekend naar strafpunten. De gemiddelde straf was 29 strafpunten. De maximale straf was 730 strafpunten, dat is omgerekend een gevangenisstraf van twee jaar. Zie tabel 3.15. Het gemiddeld aantal strafpunten wordt weer mede bepaald door de uitbijters. Zonder de drie zaken met sterk afwijkende strafeisen (zie paragraaf 3.3) bedraagt het gemiddelde aantal strafpunten 30.

Tabel 3.15: Hoogte vonnis in strafpunten

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
Vonnis in strafpunten	275	0	730	36	64

Het totaal aantal strafpunten per zaak is bekeken per slachtoffercategorie. De variantie-analyse levert een significant verschil op tussen de categorieën.³⁶ Echter, wanneer we de drie uitbijters buiten de analyse laten blijkt dat ook in het vonnis geen significant verschil bestaat tussen de categorieën.³⁷ De gemiddelde straf in een zaak met een politieagent was dan 36 strafpunten, bij andere kwalificerende slachtoffers 26 strafpunten en bij niet-kwalificerende slachtoffers 31 strafpunten. Zie tabel 3.16.

³⁵ De tabel bevat alle steeds alle zaken waarin een strafmodaliteit wordt opgelegd. In sommige gevallen wordt de gehele straf voorwaardelijk opgelegd. Het onvoorwaardelijke deel is dan gelijk aan nul.

³⁶ Het gemiddelde in de politie-categorie was 50, in de anders-kwalificerende categorie 28 en bij de niet-kwalificerende slachtoffers 30, $F=3,3$, $df=2$, $p<0,05$.

³⁷ $F=1,9$ ($df=2$, p =niet significant).

Tabel 3.16: Vonnis in strafpunten per slachtoffercategorie (zonder uitbijters)

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
Politie	79	7	360	36	45
Anders kwalificerend	100	0	117	26	20
Niet-kwalificerend	93	0	164	31	35

Het onvoorwaardelijke gedeelte van het vonnis is ook omgerekend naar strafpunten. Het gemiddelde onvoorwaardelijke gedeelte was 27 strafpunten. Van het gehele vonnis was het onvoorwaardelijke deel iets minder dan drie kwart van het vonnis, gemiddeld 73%.³⁸ Zie tabel 3.17. Bij het onvoorwaardelijke deel was er, na verwijdering van de uitbijters, ook geen verband tussen het aantal strafpunten en de slachtoffercategorie.³⁹

Tabel 3.17: Onvoorwaardelijk gedeelte vonnis

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
In strafpunten	275	0	730	27	53
Als percentage geheel vonnis	275	0	100%	73%	37%

Strafmodaliteit per slachtoffercategorie

Net als bij de eis is er een verband tussen de strafmodaliteit van het vonnis en de slachtoffercategorie. In 46% van de zaken met niet-kwalificerende slachtoffers werd alleen een geldboete gevonnist, terwijl dit bij de andere kwalificerende slachtoffers 33% en bij de politie zelfs 20% was. Omgekeerd werd in 47% van de zaken met politiemedewerkers en 29% van de andere kwalificerende slachtoffers een vrijheidsstraf gegeven, tegen 20% voor de niet-kwalificerende slachtoffers.⁴⁰ Zie tabel 3.18.

Tabel 3.18: Strafmodaliteit per slachtoffercategorie

	Geldboete (n=90)	Taakstraf (n=92)	Vrijheidsstraf (n=89)*
Politie	20%	33%	47%
Anders kwalificerend	33%	38%	29%
Niet-kwalificerend	46%	30%	20%
Totaal	33%	38%	33%

* Zaken waarin een vrijheidsstraf en een van de andere modaliteiten werd geëist zijn ook onder deze categorie geschaard.

Samenvatting

De belangrijkste resultaten van deze paragraaf zijn de volgende:

- In 89 zaken werd een vrijheidsstraf opgelegd, in 97 zaken een taakstraf en in 109 zaken een geldboete. Het gemiddelde vonnis was 36 strafpunten. Dit gemiddelde wordt, net als

³⁸ 62% van de vonnissen kenden geen voorwaardelijk deel van de straf, hier was het onvoorwaardelijk deel dus 100%.

³⁹ $F=2,4$ ($df=2$, p =niet significant).

⁴⁰ Dit verband is statistisch significant, chi-kwadraat is 16,7 ($df=4$, $p<0,01$).

de gemiddelde eis, beïnvloed door een drietal uitbijters. Zonder deze uitbijters is het gemiddelde 30 strafpunten. Het gemiddelde onvoorwaardelijke gedeelte van het vonnis was 27 strafpunten, ofwel 73%.

- Net als bij de eis was er geen verschil in de hoogte van de straf per slachtoffercategorie, maar wel een verschil in modaliteiten. Bij politie-slachtoffers wordt beduidend vaker een vrijheidsstraf opgelegd dan in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers, terwijl geldboetes vaker voorkomen in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers.

3.5 Het vonnis versus de eis

Het vonnis is in strafpunten gemiddeld iets lager dan de eis. Het vonnis is gemiddeld 9,3% lager dan de eis in dezelfde zaak.⁴¹ Zie tabel 3.19.

Tabel 3.19: Het vonnis als percentage van de eis.

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
Vonnis als percentage eis	275	0	286 %	90,7%	33%

In een meerderheid, 59% van de zaken, kwamen het vonnis en de eis in strafpunten precies overeen. In 8% was het vonnis hoger dan de eis. In 6% van de zaken was het vonnis minder dan 25% lager dan de eis en in 27% van de zaken was het vonnis meer dan 25% lager dan de eis. Er was geen significant verschil tussen de verschillende slachtoffercategorieën. Zie tabel 3.20.

Tabel 3.20: Het vonnis als percentage van de eis, in categorieën uitgesplitst

	N	% totaal	% Politie	%Anders kwal.	%Niet-kwal.
Vonnis minder dan 75% van de eis	75	27%	33%	26%	24%
Vonnis tussen 75% en 99% van de eis	16	6%	6%	6%	6%
Vonnis gelijk aan eis	161	59%	54%	59%	61%
Vonnis hoger dan eis	23	8%	6%	9%	10%

De centrale vraag van het onderzoek is in hoeverre het verschil tussen eis en vonnis in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers afwijkt van het verschil tussen eis en vonnis in zaken met kwalificerende slachtoffers. Om hierin inzicht te verkrijgen is er een zogenaamde *mixed design ANOVA* uitgevoerd. Deze analyse levert drie typen informatie op:

- De verschillende groepen (politie, andere kwalificerende slachtoffers en niet-

⁴¹ Per zaak is het vonnis als percentage van de eis bepaald. Vervolgens is van deze percentages het gemiddelde berekend. Let wel: dat is dus wat anders dan het gemiddelde vonnis als percentage van de gemiddelde eis. Het gemiddelde vonnis was 29 strafpunten, de gemiddelde eis 33, wat betekent dat het verschil tussen de gemiddeldes 12% is.

kwalificerende slachtoffers) worden met elkaar vergeleken. Er is al vastgesteld dat de gemiddelde scores tussen groepen niet van elkaar verschillen op de voormeting (de eis) en de nameting (het vonnis). Dit wordt ook wel het 'between subjects main effect' genoemd.

- De scores op de eis en het vonnis zijn met elkaar vergeleken en bezien is of deze significant van elkaar verschillen. Dit wordt ook wel het 'within subjects main effect' genoemd.
- Het meest wezenlijk voor het onderhavige onderzoek is dat de analyse interactie-effecten opspoot. Het gaat hier om de interactie tussen het verschil in eis en vonnis in de groepen (zie hierboven). Bij een significant interactie-effect wijken de verschillen tussen de eis en het vonnis per groep van elkaar af.

Er was al eerder vastgesteld dat er geen hoofdeffect is van de slachtoffercategorie, na verwijdering van een drietal uitbijters. De eisen in zaken met politiemedewerkers, andere kwalificerende slachtoffers en niet-kwalificerende slachtoffers wijken niet significant van elkaar af. En dat geldt ook voor de vonnissen. Er is wel een significant verschil tussen het gemiddelde vonnis en de gemiddelde eis.⁴² Het vonnis is lager dan de eis.

Een interactie-effect is er echter niet.⁴³ Het vonnis van de rechter wijkt niet significant meer of minder af van de eis in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers, vergeleken met wel kwalificerende slachtoffers. Dit betekent tevens dat het vonnis van de rechter geen correctie inhoudt op de bedoelde effecten van de (Polaris-)richtlijnen voor strafvordering van het Openbaar Ministerie.

Tabel 3.21: Vergelijking gemiddelde eis met gemiddeld vonnis per slachtoffercategorie (in strafpunten)⁴⁴

	N	Eis	Vonnis	Vershil
Politie	79	41,5	36,8	-4,7
Anders kwalificerend	100	29,6	25,9	-3,7
Niet-kwalificerend	93	36,0	30,9	-5,1

Ook de modaliteiten van eis en vonnis wijken nauwelijks van elkaar af. Als er enkel een geldboete is geëist, wordt in 94% van de gevallen een geldboete gevonnist. Als er een taakstraf is geëist wordt dit in 88% van de zaken gevonnist. Bij een vrijheidsstraf is het vergelijkbare percentage 82%. Zie tabel 3.21. De samenhang tussen de modaliteit van de eis en het vonnis is zeer sterk.⁴⁵

⁴² $F=23,3$, ($df=1$, $p<0,001$).

⁴³ $F=0,24$, ($df=2$, p =niet significant).

⁴⁴ In deze tabel zijn de uitbijters weggelaten.

⁴⁵ Kendall's tau $=0,81$, $p<0,001$. De zeer sterke samenhang betekent tevens dat er geen invloed is van slachtoffercategorie. Een ordinale regressieanalyse van vonnis op eis, gecontroleerd voor slachtoffercategorie wijst uit dat de slachtoffercategorie niet significant bijdraagt aan het bepalen van de modaliteit van het vonnis. Verder bleek in nagenoeg geen van de dossiers een

Tabel 3.22: Samenhang tussen modaliteit eis en vonnis

	Geldboete vonnis	Taakstraf vonnis	Vrijheidsstraf vonnis	Totaal N
Geldboete eis	92%	5%	4%	84
Taakstraf eis	6%	88%	6%	93
Vrijheidsstraf eis	4%	14%	82%	94

Samenvatting

De belangrijkste resultaten van deze paragraaf zijn de volgende:

- Het vonnis is gemiddeld iets lager -9,3%- dan de eis. In 59% van de zaken kwamen vonnis en eis precies overeen en in 8% was het vonnis hoger. In 8% van de zaken was het vonnis minder dan 25% lager en in 27% meer dan 25% lager. Er is hierbij geen verband met de slachtoffercategorieën.
- Het vonnis van de rechter wijkt in zaken met kwalificerende slachtoffers *niet* significant meer af van de eis dan in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers. De verhouding tussen vonnis en eis in zaken met kwalificerende slachtoffers komt overeen met dezelfde verhouding in zaken zonder kwalificerende slachtoffers.
- Modaliteiten van eis en vonnis wijken nauwelijks van elkaar af. De samenhang tussen modaliteit van eis en vonnis is zeer sterk.

3.6 De resultaten vergeleken met Lodewijks et al (2010)

Het huidige onderzoek was een replicatie van de studie van Lodewijks et al (2010). De bevindingen van deze studie worden in het huidige onderzoek bevestigd.

Kenmerken steekproef

De achtergrondkenmerken van de slachtoffers in beide studies kwamen in grote lijnen overeen. Zo was bij Lodewijks et al (2010) was 75% man en de gemiddelde leeftijd 38, terwijl in de huidige studie 74% man was en de gemiddelde leeftijd 36. Ook in de samenhang tussen met slachtoffercategorieën waren sterke overeenkomsten waarneembaar. Politie-slachtoffers hebben vaker een Nederlandse achtergrond, en anders-kwalificerende slachtoffers zijn gemiddeld ouder. Ook het gegeven dat bedreiging bij de onderzochte groep kwalificerende slachtoffers vaker voorkomt dan bij niet-kwalificerende slachtoffers komt uit beide studies naar voren.

De eis van de officier van justitie

motivatie van de rechter terug te vinden, waarin deze verwees naar het kwalificerende karakter van het slachtoffer, wat ook weer samenhangt met de overeenkomst tussen eis en vonnis. Het opnemen van een motivatie is vooral van belang in zaken waarin er wel (sterk) wordt afgeweken.

Ook de eis van de officier van justitie kwam in beide studies sterk overeen. De gemiddelde eis in strafpunten in de studie van Lodewijks et al (2010) was 33, terwijl het in het huidige onderzoek – na verwijdering van een drietal uitbijters – 35 bedroeg.⁴⁶ Ook de vergelijking per slachtoffercategorie leverde geen veranderingen op. De gemiddeldes bij de politie-slachtoffers waren 35 respectievelijk 41, bij anders-kwalificerende slachtoffers 32 respectievelijk 30 en bij niet-kwalificerende slachtoffers 33 respectievelijk 36. Zie tabel 3.23.

Tabel 3.23: Vergelijking eis in strafpunten met Lodewijks et al (2010)⁴⁷

	2010		Huidig	
	N	Gemiddelde	N	Gemiddelde
Politie	76	35	79	41
Anders kwalificerend	108	32	100	30
Niet-kwalificerend	87	33	93	36
Totaal	271	33	272	35

Uit de resultaten van beide studies bleek een verschil in gekozen modaliteiten. Bij niet-kwalificerende slachtoffers kwamen geldboetes beduidend vaker en vrijheidsstraffen minder vaak voor dan bij kwalificerende slachtoffers.

Een interessante bevinding uit het huidige onderzoek betrof de vergelijking van het BOS-advies met de daadwerkelijk geëiste straf. Het advies bleek gemiddeld significant (13 punten) hoger te zijn dan de eis. Dit was bij kwalificerende slachtoffers ongeveer 20 punten, terwijl het BOS-advies in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers slechts 1 punt hoger lag dan het aantal gevorderde strafpunten.

Lodewijks et al (2010) rapporteren deze vergelijking niet, maar de analyse is met behulp van hun data eveneens uit te voeren. In de data van Lodewijks et al (2010) is het BOS-advies *niet* significant hoger dan de eis (een verschil van 2,9 punten), en er is ook geen verband met de slachtoffercategorie, zie tabel 3.24.⁴⁸

Vanwege de kleine aantallen in het onderzoek van Lodewijks et al moeten de resultaten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd en is nader onderzoek met een grotere steekproef wenselijk, maar deze resultaten indiceren dat de Officier van Justitie in zaken met kwalificerende slachtoffers in het huidige onderzoek – anders dan in de studie van Lodewijks et al (2010) – een beduidend lagere straf eist dan BOS adviseert.

⁴⁶ We merken hierbij op dat de waarde van een sanctiepunt ten tijde van het onderzoek van Lodewijks et al, nog 1 dag vrijheidsstraf, 2 uur taakstraf en 25 euro was. In het huidige onderzoek is dat 1 dag vrijheidsstraf, 2 uur taakstraf en 29 euro. Een straf van 10 sanctiepunten zou dus in het onderzoek van Lodewijks et al gelijk staan aan een geldboete van 250 euro en in het huidige onderzoek aan 290 euro.

⁴⁷ Bij de resultaten van het huidige onderzoek zijn de uitbijters weggelaten.

⁴⁸ Er is geen significant verschil tussen de verschillcores, ($F=2,0$, $df=2$, $p=ns$.)

Tabel 3.24 Vergelijking BOS-advies met daadwerkelijk geëiste straf

	2010		Huidig	
	N	Verschil BOS- strafpunten	N	Verschil BOS- strafpunten
Politie	13	2,3	29	19
Anders kwalificerend	25	6,6	75	21
Niet-kwalificerend	17	-2,2	60	1
Totaal	55	2,9	164	13

Het vonnis

De resultaten van het huidige onderzoek bevestigen dat in zaken met politie-slachtoffers vaker vrijheidsstraffen worden geëist dan in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers. Dat bleek ook al uit de studie van Lodewijks et al (2010).

Net als de gemiddelde eis verschilde het gemiddelde vonnis tussen de studies niet of nauwelijks. Zonder uitbijters was het gemiddelde aantal strafpunten van het vonnis in de huidige studie 30, tegen 29 bij Lodewijks et al (2010), terwijl er ook geen verband was met de slachtoffercategorieën. Zie tabel 3.25.

Tabel 3.25: Vergelijking vonnis in strafpunten met Lodewijks et al (2010)⁴⁹

	2010		Huidig	
	N	Gemiddelde	N	Gemiddelde
Politie	79	30	79	36
Anders kwalificerend	108	29	100	26
Niet-kwalificerend	87	27	93	31
Totaal	274	29	272	30

Het vonnis versus de eis

De vergelijking tussen vonnis en eis levert in beide studies nagenoeg dezelfde resultaten op. De modaliteiten van eis en vonnis komen zeer sterk met elkaar overeen.

Het vonnis is gemiddeld iets lager dan de eis (6,3% lager in de studie van Lodewijks et al (2010) en 9,3% lager in het huidige onderzoek), waarbij er geen samenhang is met slachtoffercategorie. Het verschil tussen eis en vonnis was bij de geweld tegen de politie in de huidige studie 4,7 strafpunten, bij Lodewijks et al (2010) 4,3. Bij de anders-kwalificerende slachtoffers leverde dezelfde vergelijking verschillen van 3,7, respectievelijk 2,2 strafpunten en bij de niet-kwalificerende slachtoffers 5,1 respectievelijk 6,0 strafpunten. Zie tabel 3,26. Het vonnis van de rechter betekent geen additionele correctie op de bedoelde effecten van de strafvorderingsrichtlijnen.

⁴⁹ Wederom zijn bij de resultaten van het huidige onderzoek de uitbijters weggelaten.

Tabel 3.26 Vergelijking verschillen tussen eis en vonnis in strafpunten met Lodewijks et al (2010)

	2010		Huidig	
	N	Vershil Eis- vonnis	N	Vershil Eis- vonnis
Politie	79	-4,3	79	-4,7
Anders kwalificerend	108	-2,2	100	-3,7
Niet-kwalificerend	87	-6,0	93	-5,1

4. Conclusie

In de conclusie van dit rapport keren we terug naar de vier hoofdvragen van het onderzoek. Tezamen geven deze vragen antwoord op de probleemstelling van het onderzoek:

In hoeverre volgen rechters in geweldsdelicten met slachtoffers met bijzondere kwalificatie de eis van het OM en in hoeverre is dat bij geweldsdelicten met andere slachtoffers het geval en wat betekent dit voor de impact van de strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers?

1. In hoeverre volgen rechters in bewezen verklaarde geweldszaken met als slachtoffer een politiefunctionaris, 'andere' functionarissen en slachtoffers zonder bijzonder kwalificerende slachtoffers de eis van het OM?

Het onderzoek bevestigt de bevinding van Lodewijks et al (2010) dat de eis van de Officier van Justitie en het vonnis van de rechter gemiddeld niet veel van elkaar afwijken. Het vonnis is gemiddeld 90,7% van de eis. In 59% van de zaken komen eis en vonnis in strafpunten precies overeen. De rechter volgt niet alleen de officier in de hoogte van zijn eis, maar ook in de gekozen modaliteit. Er is een sterke samenhang tussen de modaliteiten van de eis en het vonnis.

2. Hoe vaak wijken ze bij deze drie groepen daarvan af en in welke mate (in termen van soort straf en strafpunten)?

De overeenkomsten tussen eis en vonnis zijn bij niet-kwalificerende slachtoffers hetzelfde als bij kwalificerende slachtoffers. Hierin bevestigt het huidige onderzoek de studie van Van der Aa et al (2008) en Lodewijks et al (2010). Het vonnis van de rechter volgt de eis van de officier voor deze groepen in gelijke mate.

Dit geldt ook voor de modaliteit van het vonnis. Deze hangt sterk samen met de eis van de officier, zoals dat in de studie van Lodewijks et al (2010) ook al het geval was. De modaliteit van de eis (en dus het vonnis) in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers wijkt af van de zaken met politiemedewerkers en andere kwalificerende slachtoffers. Bij niet-kwalificerende slachtoffers kwamen geldboetes beduidend vaker en vrijheidsstraffen beduidend minder vaak voor dan bij kwalificerende slachtoffers. In zaken van gelijke zwaarte in strafpunten wordt bij kwalificerende slachtoffers een zwaardere strafmodaliteit opgelegd. Dat is opmerkelijk, omdat de zaken met kwalificerende slachtoffers, juist vanwege de strafverzwarende werking van de richtlijn, relatief lichtere delicten betreffen.

3. Wat betekenen de resultaten van de eerste twee onderzoeksvragen voor de impact van de strafvorderingsrichtlijn?

De voornaamste conclusie voor de strafvorderingsrichtlijn is dat het vonnis van de rechter de impact hiervan niet versterkt of verzwakt. De rechter volgt de officier in zijn eis, of dat nu zaken met of zonder kwalificerende slachtoffers betreft. Verder blijkt de richtlijn ook de modaliteit te beïnvloeden. Zaken met kwalificerende slachtoffers bevatten relatief lichtere delicten. Tegelijkertijd wordt bij een gelijk aantal strafpunten in zaken met kwalificerende slachtoffers een relatief zwaardere strafmodaliteit geëist en gevonnist dan in zaken met niet-kwalificerend slachtoffer.

4. In hoeverre wijken de resultaten af van het onderzoek van Lodewijks et al. (2010), waarvan het een replicatie is? En wat zegt dit over de effecten van de strafverzwaring van 150% naar 200% in de strafvorderingsrichtlijn voor de straftoemeting?

De resultaten van dit onderzoek bevestigen de studie van Lodewijks et al (2010). De gemiddelde hoogte van de eisen en de vonnissen komt in het huidige onderzoek overeen met de eerdere bevindingen en dat geldt ook voor het ontbreken van een relatie tussen de hoogte van eis en vonnis met de slachtoffercategorie. Het onderzoek bevestigt verder dat het vonnis van de rechter geen additionele correctie vormt op de strafverhogende werking van de richtlijn. Dit geldt in het huidige onderzoek –dus na de verdere strafverzwaring –even zeer als in de studie van Lodewijks et al (2010). Op basis van de resultaten van dit onderzoek lijkt de strafverzwaring geen invloed te hebben gehad op de mate waarin het vonnis van de rechter de eis van de officier volgt.

Er is echter wel één voorbehoud te maken op deze conclusie. In een gedeelte van de onderzochte dossiers was het door BOS gegeven advies terug te vinden. Dit maakte een vergelijking mogelijk tussen het BOS-advies en de eis van de Officier van Justitie. Uit deze analyse blijkt dat deze in zaken met kwalificerende slachtoffers een beduidende lager straf eist dan het BOS-advies, een verschil van ongeveer 20 sanctiepunten. Dit verschil was niet zichtbaar bij niet-kwalificerende slachtoffers: hier verschilde het BOS-advies gemiddeld maar één punt dan de eis van de officier. Een heranalyse van de data van Lodewijks et al (2010) leverde geen vergelijkbaar resultaat op. Hier bleek voor geen van de categorieën een significant verschil tussen BOS-advies en eis te bestaan.

Deze resultaten impliceren dat de eis van de officier de met de aanpassing van de richtlijn beoogde strafverzwaring in zaken met kwalificerende slachtoffers dempt. Het feit dat de rechter in zijn vonnis de eis van de officier volgt moet in dit licht worden beschouwd. Vanwege de relatief kleine aantallen in de studie van Lodewijks et al (2010) is voorzichtigheid met de interpretatie van deze bevinding echter wel geboden.

De vraag waarom deze demping plaatsvindt is niet te beantwoorden met dit onderzoek. Mogelijk

speelt een rol dat door de verhoging van 150% naar 200% in zaken met kwalificerende slachtoffers het BOS-advies in deze zaken te veel uit de pas is gaan lopen met wat een officier zelf billijk vindt. Een andere verklaring ligt in het gegeven dat de officier bij het bepalen van zijn eis rekening houdt met het mogelijke vonnis van de rechter. In zaken met kwalificerende slachtoffers komt de verhoging van de eis in de strafvorderingsrichtlijnen niet overeen met de verhoging van de strafmaat die in de oriëntatiepunten van het LOVS tot uitdrukking komt, wat verklaard kan worden uit het feit dat de oriëntatiepunten zijn gebaseerd op de straffen die rechters voor vergelijkbare gevallen in het (recente) verleden hebben opgelegd. In de oriëntatiepunten gaat het om een verhoging van 33% tot 100% in plaats van 200%. Indien de officier dit meeweegt zal hij van het BOS-advies afwijken. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen of en welke van deze verklaringen een rol spelen.

5. Literatuur

Aquino, K. & Thau S.(2009). Workplace victimisation. Aggression from the targets perspective. *Annual Review of Psychology*, 60, 717-741.

Lens, K.M.E., Pemberton, A. & Groenhuijsen, M.S. (2010). *Evaluatie spreekrecht voor slachtoffers*. Tilburg: Intervict.

Lodewijks,I.A.J., Laxminarayan,M.S.,Van der Aa,S.& Pemberton, A. (2010). *Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers*. Tilburg: Intervict.

Middelhoven, L.K. & Driessen, F.M.H.M. (2001). *Geweld tegen werknemers in de (semi-) openbare ruimte*. Utrecht: Bureau Driessen.

Sikkema, C.Y. et al (2007). *Ongewenst gedrag besproken*. Amsterdam: DSP-groep.

Van der Aa, S., Van der Vorm, B., Pemberton, A., Van Kesteren, J.N., Letschert., R.M. (2008). *Evaluatie strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers*. Tilburg: Intervict.

Van der Vorm, B., Van der Aa, S. & Pemberton, A. (2010). Strafeisverhoging bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers. Op naar een gekwalificeerd delict voor kwalificerende slachtoffers? *Delikt en Delinkwent*, 40 (1), 15-37.

Van Mierlo, F. & Pemberton, A. (2009). *Van tevredenheid naar kwaliteit: een meetinstrument voor de slachtofferzorg*. Tilburg Intervict

Samenvatting

Achtergrond

Een grote groep professionals wordt een of meerdere malen in hun werkzame leven slachtoffer van geweld en agressie tijdens de uitoefening van hun werkzaamheden. Onder meer bij verpleegkundigen, politiemensen, gevangenis personeel en maatschappelijk werkers is dit werkgerelateerd geweld aangetoond, hoewel de prevalentie en incidentie van studie tot studie verschillen. De gevolgen van werkgerelateerd slachtofferschap kunnen verstrekkend zijn voor het slachtoffer en zijn omgeving.

Het belang van preventie van werkgerelateerd slachtofferschap is het hoofdmotief voor het programma 'Veilige Publieke Taak' en het verzwaren van de straf op werkgerelateerd geweld. Op basis van de strafvorderingrichtlijn (Polarisrichtlijn) van het Openbaar Ministerie moet de eis van de officier in zaken met dergelijke kwalificerende slachtoffers om die reden verhoogd worden. Deze verhoging was eerst 100% op het aantal basispunten in een zaak, is vervolgens stapsgewijs -via een verhoging van 150%- inmiddels 200% geworden.

Onderzoek naar de strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers

Uit eerder onderzoek van Van der Aa et al (2008) bleek dat de eis in zaken met kwalificerende slachtoffers inderdaad hoger is dan bij 'gewone' slachtoffers, maar dat de -toenmalige voorziene - verdubbeling uitblijft. Volgens Van der Aa et al (2008) was de verhoging eerder 50% dan 100%. Het onderzoek ging ook in op de mate waarin de rechter de eis van de Officier van Justitie volgt. Het uiteindelijk beoogde effect van de richtlijn is immers een zwaardere straf voor de plegers van geweld tegen kwalificerende slachtoffers. Indien de rechter de eis van de officier in zaken met kwalificerende slachtoffers niet volgt, gaat dit effect verloren. Het onderzoek toonde een sterk verband aan tussen de eis van de officier en het vonnis van de rechter, waarbij het vonnis van de rechter gemiddeld een kwart lager uitviel dan de eis van de officier (Van der Aa et al, 2008, p.76). Normgegevens voor niet-kwalificerende slachtoffers ontbraken echter.

Hierin was wel voorzien in het onderzoek van Lodewijks et al (2010). Het onderzoek wees uit dat het vonnis van de rechter en de eis van de officier in zaken met kwalificerende slachtoffers evenzeer overeenkomt als dat bij niet-kwalificerende slachtoffers het geval is. In de onderzochte zaken was het vonnis gemiddeld 93% van het aantal strafpunten van de eis. Hierbij was geen aantoonbaar verschil tussen zaken met politie-slachtoffers, andere kwalificerende slachtoffers en niet-kwalificerende slachtoffers. Uit het onderzoek van Lodewijks et al (2010) bleek verder dat de strafmodaliteit in zaken met kwalificerende slachtoffers zwaarder uitvalt dan in zaken met andere slachtoffers, terwijl er geen significant verschil in strafpunten is. Het betekent dat de kans op een vrijheidsstraf bij een relatief lichter delict met kwalificerend slachtoffer groter is dan die bij een zwaarder delict zonder kwalificerend slachtoffer, wanneer het aantal strafpunten in beide zaken gelijk is.

Straftoemeting bij kwalificerende slachtoffers: een replicatie-studie

Het voorliggende onderzoek, uitgevoerd in opdracht van de Raad voor de rechtspraak, is een herhaling van het onderzoek van Lodewijks et al (2010). Het bestaat uit een analyse van rechtbankdossiers. In vijf arrondissementen (Den Bosch, Den Haag, Roermond, Utrecht, Zutphen) is een steekproef van in totaal 275 dossiers geanalyseerd. De probleemstelling van het onderzoek is:

In hoeverre volgen rechters in geweldsdelicten met slachtoffers met bijzondere kwalificatie de eis van het OM en in hoeverre is dat bij geweldsdelicten met andere slachtoffers het geval en wat betekent dit voor de impact van de strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers?

In de studie wordt deze probleemstelling verdeeld in vier onderzoeksvragen. Hierbij staat steeds de vergelijking van eisen en vonnissen in zaken met verschillende categorieën slachtoffers centraal. Er wordt hierbij consequent een driedeling aangehouden tussen politiefunctionarissen, andere kwalificerende slachtoffers en niet-kwalificerende slachtoffers. De belangrijkste resultaten en conclusies per onderzoeksvraag zijn de volgende:

5. In hoeverre volgen rechters in bewezen verklaarde geweldszaken met als slachtoffer een politiefunctionaris, 'andere' functionarissen en slachtoffers zonder bijzonder kwalificerende slachtoffers de eis van het OM?

Het onderzoek bevestigt de bevinding van Lodewijks et al (2010) dat de eis van de Officier van Justitie en het vonnis van de rechter gemiddeld niet veel van elkaar afwijken. Het vonnis is gemiddeld 90,7% van de eis. In 59% van de zaken komen eis en vonnis in strafpunten precies overeen. De rechter volgt niet alleen de officier in de hoogte van zijn eis, maar ook in de gekozen modaliteit. Er is een sterke samenhang tussen de modaliteiten van de eis en het vonnis.

6. Hoe vaak wijken ze bij deze drie groepen daarvan af en in welke mate (in termen van soort straf en strafpunten)?

De overeenkomsten tussen eis en vonnis zijn bij niet-kwalificerende slachtoffers hetzelfde als bij kwalificerende slachtoffers. Hierin bevestigt het huidige onderzoek de studie van Van der Aa et al (2008) en Lodewijks et al (2010). Het vonnis van de rechter volgt de eis van de officier voor deze groepen in gelijke mate.

Dit geldt ook voor de modaliteit van het vonnis. Deze hangt sterk samen met de eis van de officier, zoals dat in de studie van Lodewijks et al (2010) ook al het geval was. De modaliteit van de eis (en dus het vonnis) in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers wijkt af van de zaken met

politied medewerkers en andere kwalificerende slachtoffers. Bij niet-kwalificerende slachtoffers kwamen geldboetes beduidend vaker en vrijheidsstraffen beduidend minder vaak voor dan bij kwalificerende slachtoffers. In zaken van gelijke zwaarte in strafpunten wordt bij kwalificerende slachtoffers een zwaardere strafmodaliteit opgelegd. Dat is opmerkelijk, omdat de zaken met kwalificerende slachtoffers, juist vanwege de strafverzwarende werking van de richtlijn, relatief lichtere delicten betreffen.

7. Wat betekenen de resultaten van de eerste twee onderzoeksvragen voor de impact van de strafvorderingsrichtlijn?

De voornaamste conclusie voor de strafvorderingsrichtlijn is dat het vonnis van de rechter de impact hiervan niet versterkt of verzwakt. De rechter volgt de officier in zijn eis, of dat nu zaken met of zonder kwalificerende slachtoffers betreft. Verder blijkt de richtlijn ook de modaliteit te beïnvloeden. Zaken met kwalificerende slachtoffers bevatten relatief lichtere delicten. Tegelijkertijd wordt bij een gelijk aantal strafpunten in zaken met kwalificerende slachtoffers een relatief zwaardere strafmodaliteit geëist en gevonnist dan in zaken met niet-kwalificerend slachtoffer.

8. In hoeverre wijken de resultaten af van het onderzoek van Lodewijks et al. (2010), waarvan het een replicatie is? En wat zegt dit over de effecten van de strafverzwaring van 150% naar 200% in de strafvorderingsrichtlijn voor de straftoemeting?

De resultaten van dit onderzoek bevestigen de studie van Lodewijks et al (2010). De gemiddelde hoogte van de eisen en de vonnissen komt in het huidige onderzoek overeen met de eerdere bevindingen en dat geldt ook voor het ontbreken van een relatie tussen de hoogte van eis en vonnis met de slachtoffercategorie. Het onderzoek bevestigt verder dat het vonnis van de rechter geen additionele correctie vormt op de strafverhogende werking van de richtlijn. Dit geldt in het huidige onderzoek –dus na de verdere strafverzwaring– even zeer als in de studie van Lodewijks et al (2010). Op basis van de resultaten van dit onderzoek lijkt de strafverzwaring geen invloed te hebben gehad op de mate waarin het vonnis van de rechter de eis van de officier volgt.

Er is echter wel één voorbehoud te maken op deze conclusie. In een gedeelte van de onderzochte dossiers was het door BOS gegeven advies terug te vinden. Dit maakte een vergelijking mogelijk tussen het BOS-advies en de eis van de Officier van Justitie. Uit deze analyse blijkt dat deze in zaken met kwalificerende slachtoffers een beduidende lager straf eist dan het BOS-advies, een verschil van ongeveer 20 sanctiepunten. Dit verschil was niet zichtbaar bij niet-kwalificerende slachtoffers: hier verschilde het BOS-advies gemiddeld maar één punt dan de eis van de officier. Een heranalyse van de data van Lodewijks et al (2010) leverde geen vergelijkbaar resultaat op. Hier bleek voor geen van de categorieën een significant verschil

tussen BOS-advies en eis te bestaan.

Deze resultaten impliceren dat de eis van de officier de verdere strafverzwaring in zaken met kwalificerende slachtoffers dempt. Het feit dat de rechter in zijn vonnis de eis van de officier volgt moet in dit licht worden beschouwd. Vanwege de relatief kleine aantallen in de studie van Lodewijks et al (2010) is voorzichtigheid met de interpretatie van deze bevinding echter wel geboden.

De vraag waarom deze demping plaatsvindt is niet te beantwoorden met dit onderzoek. Mogelijk speelt een rol dat door de verhoging van 150% naar 200% in zaken met kwalificerende slachtoffers het BOS-advies in deze zaken te veel uit de pas is gaan lopen met wat een officier zelf billijk vindt. Een andere verklaring ligt in het gegeven dat de officier bij het bepalen van zijn eis rekening houdt met het mogelijke vonnis van de rechter. Echter de verhoging van de eis in de strafvorderingsrichtlijnen komt niet overeen met de verhoging van de strafmaat die in de oriëntatiepunten van het LOVS tot uitdrukking komt, wat verklaard kan worden uit het feit dat de oriëntatiepunten zijn gebaseerd op de straffen die rechters voor vergelijkbare gevallen in het (recente) verleden hebben opgelegd. In de oriëntatiepunten gaat het om een verhoging van 33% tot 100% in plaats van 200%. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen of en welke van deze verklaringen een rol spelen.

Bijlage 1: Checklist dossieronderzoek

Arrondissement	1 = Haarlem; 2 = Arnhem; 3 = Rotterdam; 4 = Roermond
Parketnummer	
Categorie Delict	1 = Bedreiging; 2 = Openlijke geweldpleging; 3 = Openlijke geweldpleging met letsel; 4 = Eenvoudige mishandeling; 5 = Mishandeling met letsel; 6 = Mishandeling met voorbedachte rade; 7 = Mishandeling met voorbedachte rade met letsel; 8 = Zware mishandeling; 9 = Zware mishandeling met voorbedachte rade
Categorie Slachtoffer	1 = politiefunctionaris; 2 = Ambtenaar; 3 = Medewerker Openbaar vervoer; 4 = Medewerker Medische sector; 5 = Medewerker Onderwijs; 6 = Beveiliging; 7 = Winkel; 8 = Horeca; 9 = Andere functionaris, namelijk 10 = Niet-kwalificerend slachtoffer
Als er een BOS uitdraai inzit, type dan het aantal strafpunten	
Is de eis van de OvJ aanwezig?	1 = Ja; 2 = Nee
Eis OvJ: Vrijheidstraf in dagen	Omvang van de straf totaal in dagen Het voorwaardelijke deel daarvan in dagen (0 is geheel onvoorwaardelijk)
Eis OvJ: Geldboete in Euro	Omvang van de straf totaal in euro Het voorwaardelijke deel daarvan in euro (0 is geheel onvoorwaardelijk)
Eis OvJ: Werkstraf in uren	Omvang van de straf totaal in uren Het voorwaardelijke deel daarvan in uren (0 is geheel onvoorwaardelijk)
Eis OvJ: Een eventueel andere straf (leerstraf, schadevergoeding of zo)	Aard en omvang Het voorwaardelijke deel daarvan
Is er een requisitoir aanwezig?	1 = Ja; 2 = Nee
Tekst requisitoir	
Beroep slachtoffer genoemd? (Wordt in het requisitoir genoemd dat het slachtoffer een	1 = Ja; 2 = Nee

beroepsuitoefenaar is?)	
Maatschappelijke verontwaardiging? (Wordt in het requisitoir genoemd dat dit functioneel slachtofferschap heel ernstig is?)	1 = Ja; 2 = Nee
Is het vonnis van de rechter aanwezig?	1 = Ja; 2 = Nee
Vonnis: Vrijheidstraf in dagen	Omvang van de straf totaal in dagen Het voorwaardelijke deel daarvan in dagen (0 is geheel onvoorwaardelijk)
Vonnis: Geldboete in Euro	Omvang van de straf totaal in euro Het voorwaardelijke deel daarvan in euro (0 is geheel onvoorwaardelijk)
Vonnis: Werkstraf in uren	Omvang van de straf totaal in uren Het voorwaardelijke deel daarvan in uren (0 is geheel onvoorwaardelijk)
Vonnis: Een eventueel andere straf (leerstraf, schadevergoeding of zo)	Aard en omvang Het voorwaardelijke deel daarvan
Is de motivering van de rechter aanwezig?	1 = Ja; 2 = Nee
Tekst motivering	
Beroep slachtoffer genoemd? (Wordt in de motivering genoemd dat het slachtoffer een beroepsuitoefenaar is?)	1 = Ja; 2 = Nee
Maatschappelijke verontwaardiging? (Wordt in de motivering genoemd dat dit functioneel slachtofferschap heel ernstig is?)	1 = Ja; 2 = Nee
Geslacht slachtoffer	1 = Man; 2 = Vrouw
Geboortejaar slachtoffer	
Etniciteit slachtoffer	1 = Nederlands; 2 = Turks; 3 = Marokkaans; 4 = Surinaams; 5 = Antilliaans; 6 = Arubaans; 7 = Anders, namelijk
Geslacht pleger	1 = Man; 2 = Vrouw
Geboortejaar pleger	
Etniciteit pleger	1 = Nederlands; 2 = Turks; 3 = Marokkaans; 4 = Surinaams; 5 = Antilliaans; 6 = Arubaans; 7 = Anders, namelijk